

PRINÁŠAME INŠPIRUJÚCE PŘÍKLADY, KTORÉ PREDSTAVUJÚ UNIKÁTNE PŘÍRODNÉ, KULTÚRNE, HISTORICKÉ, RELIGIÓZNE, TECHNICKÉ, SPOLOČENSKÉ HODNOTY, INOVÁCIE A PODPORU ROZVOJA REGIÓNOV, MIEST A VIDIEKA. PŘÍKLADY SÚ V SYMBIÓZE S REGIONÁLNYM I UDRŽATEĽNÝM ROZVOJOM, CESTOVNÝM RUCHOM, SO SKVALITŇOVANÍM ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA, ZACHOVÁVANÍM KULTÚRNO-HISTORICKÉHO BOHATSTVA A DEDIČSTVA, S MIESTNYMI ROZVOJOVÝMI AKTIVITAMI, KTORÉ SA PODIEĽAJÚ NA ZVYŠOVANÍ ŽIVOTNEJ ÚROVNE OBYVATEĽSTVA A NA KONKURENCIESCHOPNOSTI.

Fascinujúci svet Kyjatíc

Dedinka Kyjatice s počtom obyvateľov 63 (k 30.6.2026) sa nachádza v okrese Rimavská Sobota. Obklopuje ju Drienčiansky kras a Revúcka vrchovina, ktorá je súčasťou Slovenského rudohoria. Kyjatice sú jedinečnou dedinkou Gemera a Malohontu, ktorej historický, kultúrny a turistický význam ďaleko presahuje hranice regiónu. V súťaži Dedina roka 2025 získali Kyjatice prestížne ocenenie *Dedina ako klenotnica*. Na európskej úrovni v rámci Európskej ceny obnovy dediny sa umiestnili v striebornom pásme spolu s ďalšími európskymi dedinami.

Kyjatice s rozlohou 6,15 km² koncentrujú unikátne pamiatky svetového významu. Ide napríklad o **kyjatickú kultúru**, ktorá predstavuje fascinujúcu archeologickú kultúru mladšej a neskej doby bronzovej (asi 1200 – 700 pred Kr.), ktorá geograficky zahŕňa územie stredného a južného Slovenska (Gemera, Malohont, časť Novohradu) a priľahlé oblasti severného Maďarska. Eponymum (pomenovanie podľa lokality – kyjatická kultúra) je v archeológii veľmi cenné a aj výnimočné.

Ľudia tejto kultúry vyrábali nielen pracovné nástroje, ale aj prepracované šperky a zbrane z bronzu (zliatiny medi a cínu). Medzi najvýznamnejšie nálezy patria meče s plnou rukoväťou a bohato zdobené bronzové ihlice či náramky, ktoré slúžili aj ako statusové symboly vtedajšej elity. Na rozdiel od iných kultúr, ktoré mŕtvych pochovávali v celku, kyjatická kultúra praktizovala výhradne žiarové pochovávanie. Telo zosnulého spálili na hranici a popol uložili do hlinených nádob – popolníc, ktoré často prikrývali misovitými pokrievkami. Tieto pohrebiská sa označujú ako *popolnicové polia* prípadne žiarové pohrebiská. Hroby niekedy obkladali kamennými vencami. Na pohrebiskách sa nachádzajú aj symbolické hroby (kenotafy) bez ľudských pozostatkov, čo svedčí o vyspelom duchovnom svete a rituáloch spojených s uctievaním predkov.

Jedným z najväčších vizuálnych lákadiel tejto kultúry sú antropomorfné nádoby (nádoby s ľudskými črtami). Tie mali často znázornené tváre, prsia alebo ruky, čo naznačuje hlboký náboženský rozmer, kult predkov alebo špecifické rituály späté so životom, smrťou a plnosťou.

Kyjatická kultúra nevyužívala len otvorené osady na vyvýšeninách – hradiskách (napr. Vrania skala alebo Pohanský vrch), ale jej stopy sa našli aj v podzemí. V krasových jaskyniach (oblasti dnešného slovensko-maďarského pohraničia) sa našli pozostatky rituálov vrátane masiek vyrobených z ľudských a zvieracích lebiek. Tieto nálezy poukazujú na hlbokú prepojenosť vtedajšieho človeka s mágiou, náboženskými predstavami a tajomnými kultmi.

Hrnčiari tejto kultúry dosiahli majstrovskú úroveň. Amfory, vázy a šálky vyrábali monumentálne, s bohato zdobenými vzormi. Niektoré keramické tvary a šálky verne napodobňovali vtedajšie luxusné kovové predmety z bronzu, čo dokazuje estetické cítenie a zručnosť miestnych „remeselníkov“.

Archeopark Kyjatice sa nachádza nad obcou a je v ňom možné vidieť rekonštrukciu dvoch mohýl, skrinkových hrobov a drevenej pohrebnej hranice, ktorá slúžila na spaľovanie zosnulých. Informačná tabuľa poskytuje návštevníkom pozoruhodné informácie (Obr. 1).

Obr. 1 Infotabuľa v kyjatickom archeoparku

Foto ©O. Slobodníková

V 80. rokoch 20. storočia boli odkryté a zreštaurované freskové maľby zo 14. a 15. storočia v tunajšom **románsko-gotickom kostole**. Na freskách sú zobrazení apoštoli, svätice a proroci (Obr. 2), scény zo života Ježiša Krista (Judášov bozk, Kristus pred Pilátom, Nesenie kríža, Ukrižovanie a Oplakávanie Krista). Jedinečné je zobrazenie Posledného súdu v podobe veľkého kruhu. Ježiš na freske súdi živých i mŕtvych, vstávajúcich z hrobov, a rozdeľuje ich na spravodlivých a odsúdených.

Obr. 2 Fresky apoštolov v kostole v Kyjaticiach

Foto ©O. Slobodníková

Ďalšou vzácnosťou v kostole je kamenná krstiteľnica (Obr. 3), ktorá pochádza pravdepodobne ešte z 13. storočia. Oltár, kazateľnica aj drevený kazetový strop sa datujú do 17. storočia. Objekt počas reformácie využívali evanjelici. V roku 1688 sa spomína ale už ako katolícky s patrocníom sv. Cecílie (do r. 1694). Súčasnú podobu získal kostol pravdepodobne v priebehu prvej štvrtiny 19. storočia, keď k východnej stene presbytéria pristavali vežu a z južnej strany lode murovanú predsieň.

Obr. 3 Kamenná krstiteľnica (pri oblúku vľavo), oblúkový portál, kazateľnica (modrá) a vzácnne fresky na stenách

Foto ©O. Slobodníková

Kostol má status národnej kultúrnej pamiatky. V rokoch 1980 až 1985 sa tu realizoval reštaurátorský prieskum a odkrývanie malieb. Zároveň sa uskutočnil komplexný výskum a obnova pamiatky. V r. 2022 získali maľby v kostole spolu s ďalšími 11 lokalitami Gotickej cesty značku **Európske dedičstvo**. V súčasnosti kostol patrí Cirkevnému zboru Evanjelickej cirkvi a. v. v Rimavskom Brezove a stále slúži svojmu účelu.

Kyjatické hračky sú zaradené medzi regionálne produkty GEMER-MALOHONT. História týchto hračiek sa údajne začala písať okolo roku 1810 a úzko súvisí s výrobou nábytku, veľkých drevených truhlíc na šaty a oblie, takzvaných súsekov. Z odrezkov a doskovitých častí bukového dreva, ktoré vznikali pri výrobe truhlíc, miestni majstri vytvorili pre deti rôzne nádherné hračky. Tie majú rovnakú výzdobu, akú mal dovtedy len nábytok.

Nezameniteľný vzhľad a unikátna technika zdobenia kyjatických hračiek sú tým, čím sa odlišujú od inej hračkárskej produkcie. Hračky majú plochý (doskovitý) tvar a vyrábajú sa z kvalitného bukového dreva. To sa najskôr namorí na tmavší odtieň (v minulosti sa používalo prírodné moridlo z kôry trniek či divých sliviek, neskôr aj červená, modrá, zelená či žltá farba). Potom sa do zafarbeného povrchu pomocou špeciálneho kružidla a rydla vyrývajú geometrické ornamenty. Tým sa odstráni vrstva moridla a odhalí sa svetlá, prirodzená farba dreva. Jednotlivé diely (napríklad kolieska, podstavce, zmenšeniny kolísk, postieľok, stoličiek či celých súprav pre bábiky, ale aj fúriky, vozíčky či obľúbené koníky, kohútiky, sliepočky, ježkovia a prasiatka) sa spájajú výhradne pomocou drevených kolíkov a zadlabávaním, a teda bez použitia akýchkoľvek kovových klinčekov či chemických lepidiel (Obr. 4). Ornamenty, napríklad vlnovky, kolieska, a predovšetkým slnečné ružice, nemali len estetickú funkciu. Predkovia verili, že tieto symboly majú ochranný, magický význam a prinášajú do domu šťastie a prosperitu.

Obr. 4 Typická kyjatická hračka

Foto ©O. Slobodníková

Zaujímavosti z pohľadu regionálneho rozvoja, udržateľného turizmu a životného prostredia

- ♣ Máloktorá dedinka sa môže pochváliť tým, že dala meno celej archeologickej kultúre. Objavy unikátneho žiarového pohrebiska z mladšej doby bronzovej (1300 až 800 r. pred Kr.) definovali v roku 1941 tzv. kyjatickú kultúru v strednej Európe. Z hľadiska rozvoja regiónu je možné vytvoriť značku (branding) založenú na tejto kultúre, a tak ešte viac zvýrazniť jedinečnosť Kyjatíc.
- ♣ Výskum na pohrebiskách poskytol obrovské množstvo antropologického materiálu, ktorý vedcom umožňuje študovať demografiu, zdravotný stav a dĺžku života ľudí vtedajšej doby. V rámci výskumu sa tu otvárajú široké možnosti ďalších archeologických objavov.
- ♣ Kyjatická kultúra predstavuje vrchol vývoja doby bronzovej v regióne južného Slovenska. Jej unikátnosť nespočíva len v materiálnych pamiatkach (krásna keramika, bronzové zbrane), ale predovšetkým v tom, že nám cez rituály, hradiská a pohrebiská ponúka obraz o duchovnom živote, sociálnej štruktúre a vyspelej remeselnej zručnosti ľudí obývajúcich naše územie pred viac ako 3 000 rokmi. Lokalita ponúka aj príjemnú oddychovú zónu s nádhernými výhľadmi do okolia, čo oceňujú obyvatelia i návštevníci. Kyjatická kultúra tak prispieva k rozvojovému, kultúrnemu, sociálnemu, výskumnému aspektu udržateľného rozvoja.
- ♣ Kostol v Kyjaticiach predstavuje skvost nielen slovenskej, ale aj európskej stredovekej architektúry a umenia. Unikátne stredoveké fresky sú európskou raritou. Návštevníci tu môžu obdivovať harmóniu slohov (gotiky a baroka) vo vzácnom prepojení.
- ♣ Vstup do kostola vedie cez pôvodný gotický kamenný portál s lomeným oblúkom a zachovanými gotickými dverami. Celá atmosféra miesta vo vyvýšenej polohe obklopeného starým múrom ponúka silný kultúrny a duchovný zážitok.
- ♣ Kyjatický kostol je stabilnou a kľúčovou zastávkou na turistickej trase **Gotickej cesty**, ktorá prepája stredoveké pamiatky Gemera a Malohontu. Pomáha zviditeľňovať tento rázovitý, turisticky menej prebádaný región na celoslovenskej aj medzinárodnej úrovni. Pamiatka priťahuje milovníkov histórie, umenia, architektúry a fotografov. Zvýšená návštevnosť obce a okolia stimuluje vznik služieb, sprievodcovských aktivít či kultúrnych podujatí (napr. koncerty vážnej hudby v rámci festivalov).

- ♣ Po druhej svetovej vojne tradícia výroby kyjatických hračiek takmer úplne zanikla. Avšak vďaka úsiliu niekoľkých zaniatených majstrov sa ju podarilo zachrániť. Od r. 2022 sú kyjatické hračky zapísané v *Reprezentatívnom zozname nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska* a predstavujú vzácny dôkaz tvorivosti našich predkov.
- ♣ Kyjatické hračky tiež majú na Slovensku *Osvedčenie o označení pôvodu a zemepisné označenie výrobku*. Toto osvedčenie určuje, že kyjatické hračky sa pod týmto označením a s charakteristikou uvedenou v osvedčení môžu vyrábať len v gemersko-malohontskom regióne.
- ♣ Chránené označenie pôvodu (CHOP) je názov, ktorým sa identifikuje výrobok s pôvodom v konkrétnom mieste, regióne alebo vo výnimočných prípadoch v krajine. Jeho kvalita alebo vlastnosti sú v podstatnej miere alebo výlučne ovplyvnené osobitným zemepisným prostredím s jemu vlastnými prírodnými a ľudskými faktormi, a všetky etapy jeho výroby sa uskutočňujú vo vymedzenej zemepisnej oblasti. Chránené zemepisné označenie (CHZO, ZO, zemepisné označenie) je názov, ktorým sa identifikuje výrobok s pôvodom v konkrétnom mieste, regióne alebo krajine, ktorého kvalitu, dobrú povesť alebo iné vlastnosti možno podstatne pripísať jeho zemepisnému pôvodu a ktorého aspoň jedna etapa výroby prebieha vo vymedzenej zemepisnej oblasti.

Názov: Fascinujúci svet Kyjatíc

Autorka: © RNDr. Mgr. Oľga Slobodníková, PhD. (SAŽP)

Vydavateľ: Slovenská agentúra životného prostredia
a Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky

Rok vydania: 2026